

Posudek vedoucí práce

Havlíček, Vojtěch. 2021. Přístupnost webu z perspektivy uživatelů se zrakovým postižením. Praha, FHS UK.

Bakalářská práce Vojtěcha Havlíčka si klade za cíl mj. zprostředkovat porozumění toho, *jak je uskutečňována ne/přístupnost webu ve vztahu k lidem se zrakovým postižením, jací aktéři a jakým způsobem se na vytváření ne/přístupnosti webu podílí*. Autor tak výběrem tématu reaguje na několikvrstvý sociální problém limitované inkluзивity základních komunikačních rozhraní současnosti. Téma považuji tedy za empiricky relevantní i závažné, stejně jako za legitimní z pohledu společenských věd. Autorova situovanost ve vztahu k tématu a terénu, tedy jeho původní povolání webového vývojáře propůjčuje práci značně mezioborový charakter, přesto se autorovi, bez valné předchozí zkušenosti s kvalitativním výzkumem či sociálněvědními teoriemi, daří úspěšně představit zkoumanou problematiku za využití zejména dvou sociálněvědních teorií (heterogenní ekonomie subjektivity Moserové a Lawa a Goffmanova stigmatu). Za tímto účelem uskutečnil množství zúčastněných pozorování, realizoval individuální i skupinové, kombinované i čistě polostrukturované rozhovory s množstvím aktérů, kteří se na uskutečňování ne/přístupnosti webu podílí. Onen mezioborový charakter má ale také stinnou stránku, kdy působí empirická část místy zbytečně technicistně a stejně jako závěr je zde věnováno příliš prostoru popisu fenoménu na úkor jeho analýzy.

Práce je klasicky strukturovaná na úvod, kde autor velmi přesvědčivě legitimizuje téma ve vztahu k jeho empirickému kontextu, načrtává metodologii výzkumu, nicméně zanedbává uvedení odborné perspektivy, stejně jako logiky textu.

Teoretická část je skromná, ale vykazuje autorovo pochopení vybraných sociologických a antropologických teorií. Přestože autor úspěšně vztahuje perspektivu teorie sítí aktérů (ANT) na zkoumaný fenomén, bohužel v teoretické části omezuje toto vztazení pouze na web, což je škoda, vzhledem k tomu, že i literatura, kterou se zde inspiruje popisuje ustavování snadných a nesnadných přechodů prostřednictvím sítě materiálních i nemateriálních aktérů. Navíc se v této části objevuje literatura, kterou nelze jednoznačně charakterizovat jako odbornou, ani společenskovědní. To samo o sobě není chybou, nicméně by bylo dobré, všechny zdroje důsledně situovat.

Metodologickou část považuji za vynikající, i přesto, že by se autor mohl poněkud hlouběji zamyslet nad limity výzkumu ve vztahu k vlastní subjektivitě, promyslet problematiku reaktivity dat. Dále mi zde chybí lepší představení vzorku ve smyslu jeho obšírnější sociodemografické charakteristiky, vykreslení vzájemného vztahu jeho jednotlivých částí (s odkazem na výzkumný problém). Jakou roli zde např. hraje ona obec? Ráda bych ale konstatovala, že je metodologie napsána reflexivně, citlivě a transparentně. Autor si vybral velice citlivé téma i terén a způsob, kterým se s tímto problémem vypořádal lze označit za plně profesionální, v měřících antropologické praxe.

Empirická část je rozsáhlá, ale analyticky poněkud chudá. Autor zde bohužel nevyužívá data z deklarovaných zúčastněných pozorování – chybí tedy etnografický text. Množství kapitol je striktně popisné (např. „Role neziskových organizací“; „Výběr vhodné pomůcky“; „Konkurence mezi zprostředkovateli“; „Syntéza“ „Litání po stránce pomocí klávesových zkratk“; „Švihání a rotor na telefonu“; „Nefunkční legislativa“; „Internetové bankovníctví“; „Nakupování“), přestože mají značný analytický potenciál (např. Příběh zpřístupnění mobilní aplikace).

Závěr je v podstatě výčtem aktérů, kteří se podílejí na ne/přístupnosti webu ve vztahu k jedincům s postižením zraku, nicméně podobně jako v empirické části, kde není plně využita, tak zde poněkud absentuje kýžená sociologická perspektiva. Bylo by proto záhodno, kdyby se autor věnoval tomuto tématu u obhajoby a s oporou v datech doargumentoval problematiku uskutečňování nepřístupnosti ve vztahu k vybrané teorii heterogenní ekonomie subjektivity. Také bych uvítala lepší vyargumentování propojení dvou zvolených teorií. To je totiž něco, co autor neočekávaně zanedbal již v teoretické části a já se domnívám, že to místy v empirické části způsobuje jistou nesourodost textu. Taktéž se mi nepodařilo dohledat, kde a jak autor využívá deklarovanou odbornou literaturu z oblasti disability studies, nových médií a HCI.

Co se drobnějších výtek týká, množství odborných (IT) pojmů, autor důsledně nevysvětluje, např: html, software JAWS, čtečka NVDA, či hlasová syntéza. U posledních třech by navíc bylo dobré pojednat detailně i způsob používání (pro nás, nezasevěčené).

Konzistence terminologie místy pokulhává, když na jednom místě autor hovoří o zúčastněných pozorování (lépe kombinovaných rozhovorech se zúčastněným pozorováním), na jiných o těchto aspektech návštěvách terénu píše, jako o praktických ukázkách. Podobně pokulhává v empirické části terminologie, když se autor místy uchyluje k zacházení s analytickými koncepty/ termíny, jako s normativními kategoriemi. Tak se z aktérských pojmů s velkým analytickým potenciálem stávají nicneříkající hodnocení. Pojmy, jako je: *autonomie*, *soběstačnost*, *přístupnost*, *oceňování* nelze používat jako vypovídající samy o sobě, ale je třeba je vysvětlit ve vztahu k datům. V odborném diskurzu mají totiž množství významů. V textu jsem našla i formulaci: „pohled normálních lidí“ (str. 8), kdy se domnívám, že právě u tématu tohoto typu by měl autor dbát na přesnou (a nenormativní) terminologii v označování vzorku vs. většinové společnosti.

Formálně je práce na solidní úrovni, až na, poměrně častá stylistická pochybení. Velmi výjimečně se objevují i drobné chyby v odkazování na odbornou literaturu v textu (např. absence jména autorů u roku publikace).

I přes výše zmíněné výtky považuji bakalářskou práci Vojtěcha Havlíčka za významně inovativní, a navzdory tomu, že jsme neměli šanci text patřičně konzultovat taktéž velmi kladně hodnotím reflexivitu, se kterou je napsaná i autorovo zacházení s teorií. Práci tak doporučuji k obhajobě, ale pro jistě nekonzistence mezi výzkumnými otázkami, teorií a daty ji hodnotím na pomezí velmi dobře a výborně. Výsledná známka by měla odviset od průběhu obhajoby.

V Praze 20.9.2021

Alžběta Wolfová